

Islamic Knowledge and Insight

Qur'anic Strategies for the Continuity of Marriage and the Reduction of Harm

Fatemeh Amin al-Dowleh^{ID}: PhD student, Department of Quran and Hadith Sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Maryam Haji Abdolbaghi^{ID}*: Assistant Professor, Department of Quran and Hadith Sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. maryamhajiabdolbaghi@yahoo.com

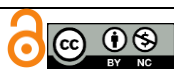
Ezzat al-Sadat Mirkhani^{ID}: Assistant Professor, Department of Women's Studies, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Mohammad Reza Matini Sadr^{ID}: Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Imam Hussein University, Tehran, Iran.

Abstract

The family, as the smallest social unit, forms the foundation for the growth and development of any society and holds a special status in religious texts. However, over time and in response to contemporary transformations, it has encountered numerous challenges that necessitate support through various approaches. Accordingly, this study, adopting an intra-religious and descriptive-analytical approach, examines family-related harms from the perspective of the Holy Qur'an. By focusing on the verses containing "In Khiftum" and those related to the root "Khauf" (fear), it extracts and analyzes the relevant verses. Utilizing exegetical and narrative sources, the study identifies family-related harms in three dimensions: cognitive, behavioral, and emotional. The findings indicate that the Holy Qur'an highlights three categories of common harms, including lack of honesty, verbal abuse, defamation, and misconduct by men, such as physical, psychological, and legal mistreatment of their wives, as well as misconduct by women, such as inappropriate self-adornment and breach of marital commitments. To counter these harms, the Qur'an presents various ethical principles and jurisprudential rulings. Principles such as awareness of the rights and responsibilities of spouses, the promotion of ethical conduct, spirituality, good companionship, preservation of mutual respect and dignity, kindness and tolerance, trustworthiness and confidentiality in marital relations, loyalty and adherence to marital commitments, and ultimately, adopting an approach based on intimacy and friendship, which aligns with human nature and divine wisdom, can strengthen the moral foundations of the family and provide an effective strategy for the continuity of marriage.

Keywords: Family, Marriage, Marital Pathology, Qur'an, Qur'anic Strategies.

How to cite: Amin al-Dowleh, F., Haji Abdolbaghi, M., Mirkhani, E., Matini Sadr, M.R. (2024). Dissecting the Religious Approach to the Network of Security Challenges in Artificial Intelligence. *Islamic Knowledge and Insight*, 3(1), 162-176.

© 2024 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Submit Date: 2025-01-04

Revise Date: 2025-02-20

Accept Date: 2025-03-13

Publish Date: 2025-04-06

معرفت و بصیرت اسلامی

راهکارهای قرآنی برای بقای زوجیت و کاستن از آسیب ها

فاطمه امین الدوله^{ID}: دانشجوی دکتری، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مریم حاجی عبدالباقی^{ID}: استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. maryamhajiabdolbaghi@yahoo.com

عزت السادات میرخانی^{ID}: استادیار، گروه مطالعات زنان، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

محمد رضا متینی صدر^{ID}: استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران.

چکیده

خانواده به عنوان کوچک ترین واحد اجتماعی، زیربنای رشد و تعالی هر جامعه است و در متون دینی از جایگاه ویژه ای برخوردار است که در گذر زمان و مواجهه با تحولات عصر حاضر، با چالش های متعددی روبرو شده است که بایستی با رویکردهای مختلف مورد حمایت قرار گیرد. از این رو این پژوهش، با رویکردی درون دینی و تحلیلی-توصیفی، به بررسی آسیب های خانواده از منظر قرآن کریم می پردازد که با تمرکز بر آیات "إِنْ خِفْتُمْ" و آیات مرتبط با ریشه "خوف"، به استخراج و تحلیل آیات پرداخته و با بهره گیری از منابع تفسیری و روایی، آسیب های خانوادگی در سه بعد شناختی، رفتاری و عاطفی شناسایی می گردد. نتایج پژوهش نشان می دهد که قرآن کریم ضمن اشاره به سه دسته از آسیب های مشترک، نظیر: عدم صداقت، فحاشی، تخریب حیثیت و سوء رفتار مردان، نظیر همسر آزاری جسمی، روانی و حقوقی و نهایتاً سوء رفتار زنان، نظیر خود آزاری نامناسب، و نقض تعهد زناشویی، برای مقابله با این آسیب ها، اصول اخلاقی و احکام فقهی متنوعی را ارائه نموده است. اصولی همچون: شناساندن حقوق و تکالیف زوجین، ترویج اخلاق مدارایی، معنویت گرایی، معاشرت به معروف، حفظ حرمت ها و رفق و مدارا، امانت داری و حفظ اسرار همسر، وفاداری و پابندی به تعهدات زناشویی، معنویت گرایی، معاشرت به معروف، حفظ حرمت ها، رفق و مدارا و نهایتاً و اتخاذ رویکردی همراه با صمیمیت و دوستی که با فطرت انسانی و حکمت الهی همخوانی دارند، می توان بنیان های اخلاقی خانواده را تقویت نموده و راهکار مناسبی برای تداوم زوجیت باشند.

کلیدواژگان: خانواده، زوجیت، آسیب شناسی ازدواج، قرآن، راهکارهای قرآنی

شیوه استناددهی: امین الدوله، فاطمه، حاجی عبدالباقی، مریم، میرخانی، عزت السادات، متینی صدر، محمد رضا. (۱۴۰۴). راهکارهای قرآنی برای بقای زوجیت و کاستن از آسیب ها. معرفت و بصیرت اسلامی، ۳(۱)، ۱۶۲-۱۷۶.

© ۱۴۰۳ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۳

تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۱/۱۷

مقدمه

در هر کشوری، تشکیل خانواده به مقتضای آداب و رسوم و قوانین پذیرفته شده ی داخلی، تعریف خاص خود را دارد. در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران - که منبعث از نظام فکری اسلام است - ازدواج برای تشکیل خانواده لازم است، بنابراین گردهم آمدن گروههایی از افراد در کنار یکدیگر بدون نکاح شرعی، خانواده محسوب نمی شود (Javid & Mohajeri, 2018).

خانواده در اسلام، میثاقی الهی و استوار بر پایه حق باوری و توحیدمحوری است که استحکام، پویایی و وفاداری ارکان آن، ضامن سلامت و سعادت فرد و جامعه است. ازدواج به عنوان یکی از مهمترین مراحل زندگی انسان در دین اسلام همواره مورد تأکید و توجه ویژه ای قرار گرفته است. در این راستا، قرآن کریم به مسلمانان راههای مختلفی را برای تسهیل ازدواج و جلوگیری از فروپاشی آن ارائه داده و ائمه اطهار(ع) نیز به عنوان معصومین و معصومات در انجام این ماموریت تأکید داشته اند (Azhdari, 2023). با این حال، ورود فرهنگ بیگانه، نگرش های سکولار، ترویج بی بندوباری و استفاده نادرست از فناوری های نوین، این نهاد مقدس را به سوی پرتگاه سوق می دهد. این عوامل، با ایجاد اختلال در روابط خانوادگی، تضعیف ارزش های اخلاقی و معنوی و ترویج سبک زندگی فردگرایانه، زمینه را برای بروز آسیب های گوناگون فراهم می کنند.

اما در این میان، بهره گیری از آموزه های قرآن کریم، به عنوان منبعی غنی از حکمت و راهنمایی، می تواند راهگشای بسیاری از مشکلات و چالش های پیش روی خانواده باشد. قرآن کریم با هدف بهبود کیفیت روابط خانوادگی و بهره مندی از سلامت اجتماعی با تمرکز بر سه مرحله شناسایی وضعیت مطلوب، تشخیص آسیب ها و ارائه راهبردهایی برای پیشگیری و درمان آسیب ها در ابعاد شناختی، عاطفی، رفتاری خانواده پرداخته است. برای نمونه قرآن کریم وضعیت مطلوب روابط اجتماعی و خانوادگی را در آیه شریفه «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً

وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم/۲۱) با آوردن عبارت «لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً» شناسایی می کند و در آیه «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا» (نساء: ۳۴)، آسیب هایی که ممکن است روابط خانوادگی و اجتماعی را تهدید کند، شناسایی و به آن ها اشاره می کند و در آیه ای دیگر مانند «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ» (نحل: ۹۰)؛ راهکارهایی برای پیشگیری و درمان آسیب ها ارائه می دهد. لذا با این مقدمه سوال اصلی این پژوهش این است که چگونه آیات «ان حِفْظُ» و آیات مرتبط با آن می توانند در پیشگیری و مقابله با آسیب های خانواده نقش داشته و بقای زوجیت را تقویت نمایند؟

در راستای پاسخگویی به این پرسش، این پژوهش قصد دارد با اتخاذ رویکردی میان رشته ای، از ظرفیت های دانش علوم اجتماعی و روانشناسی تربیتی بهره جسته تا با کمک آن به آسیب شناسی خانواده در قرآن و بررسی مشکلات و ناهنجاری های موجود در روابط خانوادگی و ارائه راهکارهای قرآنی برای بهبود این روابط بپردازد تا از این رهگذر با تقویت بنیادهای خانواده بر اساس آموزه های اسلامی زمینه استحکام خانواده، در جامعه معاصر فراهم آید.

خانواده به عنوان نخستین محیطی که فرد در آن قرار می گیرد، اهمیت ویژه ای دارد. اولین تأثیرات محیطی که فرد تجربه می کند، از خانواده نشأت می گیرد و حتی تأثیرات سایر محیط ها نیز ممکن است از این محیط اولیه سرچشمه بگیرد. خانواده نقش اساسی در تعیین مسیر و سرنوشت انسان دارد و بر سبک زندگی، اخلاق، سلامت و عملکرد آینده فرد تأثیر بسزایی می گذارد که بایستی مورد حمایت و حفاظت قرار گیرد. داشتن نیم نگاهی به جوامع امروزی نشان می دهد که اختلالات، آسیب های خانواده به دلیل ناتوانی و مهارت نداشتن در ارتباط موثر، آشکار می شوند. اهمیت این موضوع هنگامی مشاهده

می‌شود که در جامعه معاصر افزایش آسیب‌های خانواده مانند: افزایش آمار طلاق، افسردگی، داشتن عادات ناپسند، مقایسه، تاثیرپذیری از رسانه‌ها، و نداشتن مهارت لازم در جهت ریشه‌شناسی آسیب‌ها بنیان خانواده را سست نموده است. از این رو بررسی آسیب‌های خانواده و یافتن راهکارهایی برای پیشگیری و رفع آن‌ها، از اهمیت و ضرورتی حیاتی برخوردار است. بر اساس آسیب‌شناسی خانواده می‌توان اولویت‌ها را برای هر زمان و مکانی شناسایی کرد و بر اساس آن و نیز بر اساس تشخیص وضعیت مطلوب نقشه راه را تدوین کرد. همچنین، تحکیم بنیان و سلامت خانواده، بهبود کیفیت روابط در خانواده، بهره‌مندی حداکثری از مزایای آن از جمله اهداف اجتماعی و تربیتی قرآن است که در آیات «ان خِفْتُمْ» و ملحقات آن، و نیز دیگر آیاتی که به موضوع خانواده و آسیب‌های آن توجه نموده‌اند منعکس شده است. با توجه به اهمیت پیش گفته و خلاء یاد شده، انجام این پژوهش ضروری و اهمیت دوجندانی پیدا می‌نماید.

پیشینه تحقیق

در حوزه مطالعات خانواده و آسیب‌های آن، آثار متعددی به بررسی ابعاد گوناگون این موضوع پرداخته‌اند. از جمله این آثار، کتاب «خانواده در قرآن» اثر بهشتی (۱۳۶۱) است که ضمن پرداختن به مباحث خانواده در قرآن، به ویژه به مسئله نشوز و شقاق و تعدد زوجات از منظر فقهی و روایی می‌پردازد. نویسنده با تأکید بر اصل حسن معاشرت و وفاق، به تحلیل آیه ۱۲۸ سوره نساء و دیدگاه فقها در این زمینه می‌پردازد و رویکرد قرآن به تعدد زوجات را در راستای تحکیم خانواده می‌داند. اگرچه این اثر به تحلیل‌های فقهی و روایی جامعی پرداخته، اما از بررسی کامل دیدگاه‌های تفسیری و رویکردهای میان‌رشته‌ای غفلت نموده است (Beheshti, 1982). فاخری، منتظری (۱۳۷۸) در کتاب «اخلاق خانواده» به بررسی عوامل سعادت خانواده و آفات آن می‌پردازد و احترام، گذشت و مسئولیت‌پذیری را از عوامل مهم سعادت و بدخلقی، بدگمانی و بی‌اعتنایی را از آفات آن می‌داند. این اثر با تمرکز بر وظایف متقابل همسران، بُعدی کاربردی به خود می‌بخشد، اما فاقد رویکرد قرآنی-

تفسیری است (Fakheri & Montazeri, 1999). در مطالعه دیگری، طاهری (۱۳۹۲) نیز در کتاب «سیری در مسائل خانواده» به بررسی علل تزلزل خانواده و موضوعات نشوز و شقاق از منظر فقه، قرآن و حدیث می‌پردازد، اما در تحلیل تفسیری عمیق آیات مرتبط، محدودیت‌هایی دارد (Taheri, 2013).

پایان‌نامه‌های متعددی هم به بررسی ابعاد گوناگون این حوزه پرداخته‌اند. رهبر (۱۳۹۱) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «الگوی خانواده در قرآن»، تلاش کرده است الگویی اسلامی از خانواده با محوریت آیات قرآن استخراج کند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که قرآن فرهنگ قبیله‌محور را به فرهنگ خانواده‌محور و هنجارهای قراردادی را به هنجارهای اخلاقی تغییر داده و تعییرات مثبتی را در تداوم زندگی مشترک ایجاد نموده است (Rahbar, 2012).

در حوزه مطالعات خانواده و آسیب‌های آن، مقالات متعددی هم به بررسی ابعاد گوناگون این موضوع پرداخته‌اند. عبدخدایی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت خانواده»، به بررسی آیات ۳۴ و ۳۵ سوره نساء و موضوعات قوامیت مرد و روابط زوجین پرداخته است. وی با استناد به تفاسیر مختلف، ویژگی‌های جسمانی و عقلانی مرد را به عنوان دلایل برتری او در خانواده معرفی می‌کند و به ارائه راهکارهای قرآنی برای حل مشکلات زناشویی می‌پردازد. با این حال، این مقاله بیشتر به بعد فقهی و لغوی موضوع پرداخته و از تحلیل دیدگاه‌های اجتماعی و روانشناختی غفلت کرده است (Abdkhodai, 2016).

با بررسی تمامی مطالعات فوق، می‌توان دریافت که اغلب این پژوهش‌ها، اگرچه به جنبه‌های گوناگون خانواده و روابط زوجین پرداخته‌اند، اما در تحلیل عمیق آسیب‌های خانوادگی با تمرکز بر ابعاد روانشناختی و اجتماعی، محدودیت‌هایی داشته‌اند و همانگونه که ملاحظه می‌شود در این مطالعات، فقدان یک رویکرد جامع و سیستمی به آسیب‌های خانواده و عوامل موثر در بروز آسیب‌ها، در آیات مختص به آسیب‌های خانواده مانند آیات «ان خِفْتُمْ» و آیات ناظر

بر آن با رویکرد تحلیل کیفی احساس می‌شود. لذا پژوهش حاضر، با تمرکز بر رویکرد جامع و سیستمی و تحلیل محتوای کیفی آیات قرآنی و بهره‌گیری از رویکرد میان‌رشته‌ای، تلاش می‌کند تا خلأهای موجود در مطالعات پیشین را جبران کند و به ارائه راهکارهای جامع‌تری برای مقابله با آسیب‌های خانواده از منظر قرآن بپردازد. لذا این نوآوری و رویکرد جامع به ما امکان می‌دهد تا با نگاهی تازه و چندجانبه، به نظام اندیشه‌ی قرآنی درباره آسیب‌های خانواده و آیات ناظر به آن نزدیک شویم.

روش‌شناسی تحقیق

مطالعه سیستماتیک قرآن و درک صحیح از آیات آن نیازمند آشنایی با یافته‌های سایر علوم است. به همین دلیل، مطالعات قرآنی مدرن به‌طور فزاینده‌ای میان‌رشته‌ای شده‌اند. پژوهش حاضر به‌طور بنیادی و نظری از نوع توصیفی-تحلیلی است و در زمینه مطالعات اجتماعی و روان‌شناختی بر آیاتی از قرآن با محوریت آسیب‌های خانواده متمرکز می‌شود. مراحل این پژوهش به‌شرح زیر است: ابتدا، متن کامل آیات قرآن در ارتباط با خانواده و مشکلات مرتبط با آن بررسی می‌شود. سپس، تمامی آیات با کلیدواژه‌های مربوط به ماده (خ و ف) در واحد واژگانی شناسایی و استخراج می‌گردد. واژه‌ها از معاجم و نرم‌افزارهای مختلف استخراج شده و در مرحله بعد، آیات مربوط به آسیب‌های خانواده شناسایی می‌شوند. در نهایت، با توجه به معانی واژگان و تفاسیر مختلف، مفهوم آیات بررسی و تحلیل‌های لازم ارائه می‌گردد.

تعاریف مفهومی

- آیات «إِنْ خِفْتُمْ»

در این پژوهش به آیتی گفته می‌شود که در آن از کلمه «إِنْ خِفْتُمْ» و یا ماده «خوف» و مشتقات آن استفاده شده و صراحتاً به موضوع آسیب خانواده اشاره دارد. در فرهنگ عربی، این کلمه در دو بُعد لغوی و اصطلاحی قابل بررسی است. در دیدگاه لغویین ماده «خوف» اصلی واحد است و بر معنای بر وحشت و هراس دلالت دارد» (ابن فارس، ۱۹۷۹، ج ۲: ۲۳۰). به گفته صاحب صحاح کلمه

«الخيفة» در معنای ترس و عبارت «تَخَوَّفْتُ عَلَيْهِ الشَّيْءَ» در معنای از چیزی ترسیدم» به کار رفته است (Al-Jowhari, 1989). مصطفوی می‌نویسد: اصل واحد در ماده «خوف» چیزی است که مقابل امنیت قرار می‌گیرد، همان‌طور که وحشت مقابل انس و رهبه مقابل رغبه است. در خوف، انتظار زیان مشکوک و احتمال وقوع آن در نظر گرفته می‌شود، و اگر بخواهیم از آن اجتناب کنیم، در این مورد به آن حذر می‌گویند. و اگر خوف ادامه یابد و مستمر باشد، به آن رهبه گفته می‌شود» (Mostafavi, 1981). در آیات «وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا» (نساء: ۳)؛ «وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا» (همان: ۳۵)، عبارت «خفتم» به عرفتم و درمعنای شناختن تفسیر شده است» (Ragheb Isfahani & Dawoodi, 1992).

- خانواده

خانواده کوچک‌ترین نهاد اجتماعی است که صاحب نظران از رویکردهای مختلف به تعریف آن پرداخته‌اند. به عنوان نمونه برگس و لاک در اثر خود با عنوان «خانواده» (۱۹۳۵)، در تعریف خانواده می‌نویسند: «خانواده گروهی است متشکل از افرادی که از طریق پیوند زناشویی و هم‌خونی یا پذیرش با یکدیگر به عنوان شوهر، زن، مادر، پدر، برادر، خواهر و فرزند در ارتباط متقابلند و فرهنگ مشترکی پدیدآورده و در واحد خاصی زندگی می‌کنند» (Vaisi, 2017).

- آسیب‌شناسی

آسیب‌شناسی به معنای شناخت و بررسی مشکلات و نقایص و اختلالات در یک سیستم و یا پدیده است. آسیب در لغت به معنای «آزار، گزند، عیب، نقص، درد، زیان و... آمده است» (Dehkhoda, 1998) و در اصطلاح و به «شاخه‌ای از دانش اطلاق می‌شود که هدف آن شناخت بیماری‌های روانی، فردی و اجتماعی و نحوه تکوین، رشد و دگرگونی آنان است» (Sarukhani, 1991). قرآن کریم با بهره‌گیری از نظریه‌های روانشناسی و اجتماعی، سه مرحله آسیب‌شناسی برای بهبود روابط

اجتماعی و خانوادگی را ارائه می‌دهد: شناسایی وضعیت مطلوب، تشخیص آسیب‌ها، و ارائه راهکارهای پیشگیری و درمان. آسیب‌شناسی خانواده: «شناسایی عوامل آسیب‌زایی را که از درون و یا بیرون خانواده زمینه‌های اختلاف، درگیری، کینه و خشم و... را فراهم نموده یا موجب از هم پاشیده شدن نهاد مقدس خانواده می‌شود، آسیب‌شناسی خانواده می‌نامیم» (Vaisi, 2017).

آسیب‌های خانواده در قرآن با تأکید بر روابط زوجین

آسیب‌های خانوادگی پدیده‌ای چندوجهی است که بایستی از جنبه‌های روان‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و ارتباطی مورد بررسی قرار گیرند. آموزه‌های قرآن کریم، به‌عنوان منبعی الهام‌بخش و جامع، می‌تواند راهبردهایی مؤثر برای شناسایی علل، پیشگیری و درمان آسیب‌های خانوادگی ارائه دهد. به‌ویژه آیات مرتبط با عبارت «إِنْ خِفْتُمْ» حاوی رهنمودهایی است که به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم، به مدیریت و پیشگیری از آسیب‌های خانوادگی اشاره دارند. لذا با محوریت تحلیل تفسیری آیات مرتبط با «إِنْ خِفْتُمْ»، آسیب‌های خانواده در سه محور کلیدی: آسیب‌های مشترک زوجین، سوءرفتار مردان در خانواده و سوءرفتار زنان در خانواده و تأثیر این عوامل بر روابط خانوادگی قابل شناسایی و بحث می‌باشد که طی آن می‌توان راهبردهایی کاربردی برای کاهش آسیب‌های خانوادگی و ارتقای روابط سالم در خانواده ارائه نمود.

آسیب‌های مشترک زوجین

۱- عدم صداقت و فریبکاری

جوهره اصلی روابط سالم میان زن و شوهر، صداقت است؛ زیرا صداقت بنیان اعتماد را در زندگی مشترک استوار می‌سازد. در مقابل زندگی زناشویی مبتنی بر اوهام و تخیلات، به دلیل فاصله گرفتن از حقایق، نمی‌تواند به پایداری و موفقیت منجر شود. پنهان‌کاری و فریب، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند روابط اجتماعی، درآمدها، و هزینه‌ها، از جمله رفتارهایی هستند که به روابط زن و شوهر

آسیب‌های جدی وارد می‌کنند. این گونه رفتارها، هرچند ممکن است برای مدتی مخفی بمانند، اما در نهایت آشکار شده و موجب تیرگی و از بین رفتن اعتماد میان زوجین می‌شوند. عدم توجه به این عوامل، زمینه‌ساز تخریب بنیان خانواده و فروپاشی آن خواهد بود.^۱

قرآن کریم به صداقت و راستگویی به‌عنوان یکی از اصول مهم اخلاقی تأکید ویژه‌ای دارد، می‌فرماید از قول زور پرهیزید «وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ» (حج، ۳۰)، همچنین در آیه ۲ سوره صف، با لحنی هشداردهنده، مؤمنانی را که میان گفتار و کردارشان هماهنگی وجود ندارد، نکوهش می‌کند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ» (صف، ۲)، این آیه بدون قید و شرط، هرگونه ناهماهنگی میان گفتار و کردار را محکوم می‌کند. این نکوهش شامل مواردی چون خلف وعده، نقض عهد، و ناسازگاری میان ظاهر و باطن انسان می‌شود، زیرا وقتی ظاهر انسان با باطن او هماهنگ نباشد، زمینه برای بروز رفتارهای متناقض فراهم می‌شود (Tabatabai, 1973). واژه «مقت» در ادامه آیه «كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ» (صف، ۳)، «که در اصل به معنای بغض و تنفر شدید نسبت به کسی است که مرتکب عمل زشتی شده است. هم نشینی این واژه با فعل «كَبُرَ» بیانگر شدت و عظمت است و نشان‌دهنده خشم عظیم الهی نسبت به این رفتار است (Makarem Shirazi, 1992).

۲- فحاشی و انتساب صفات ناشایست

یکی دیگر از آسیب‌های خانوادگی عدم رعایت احترام متقابل زوجین به یکدیگر است. فحاشی، تحقیر، توهین، سرزنش، منجر به خشونت روانی در زوجین می‌شود. اسلام صریحاً از فحاشی کردن و دشنام دادن نهی کرده: «وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ» (انعام، ۱۰۸) و رعایت ادب و نزاکت را لازم می‌شمرد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۵: ۳۹۴) و به اجتناب کردن از دادن هر اسم و لقبی که کوچکترین مفهوم نامطلوبی دارد و مایه تحقیر است توصیه فرموده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا..... وَلَا تَلْمِزُوا

^۱ آسیب‌شناسی خانواده، <https://www.sai-chi.com>

أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» (حجرات، ۱۱).

واژه «لمز» که از مصدر «تلمزوا» گرفته شده (Tabatabai, 1973)، به طوری که گفته‌اند به معنای این است که شخصی را به عیش آگاه سازی. اضافه کردن قید «أَنْفُسَكُمْ» (خودتان) نیز به این دلیل است که مسلمانان اعضای یک جامعه واحدند و آشکار کردن عیب دیگری، درواقع، آشکار کردن عیب خود است. از این رو، باید از عیب جویی پرهیز کرد؛ همان‌طور که کسی تمایل ندارد عیوب خودش را بازگو کند. در ادامه، آیه می‌فرماید: «وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ» و از صدا زدن یکدیگر با القاب ناپسند نهی می‌کند. واژه «نبز» به معنی لقب است، که در اینجا به‌طور خاص به القاب زشت اشاره دارد (Tabatabai, 1973)؛ یعنی بدگویی و اهانت کردن و فحش دادن. چنانکه ملاحظه می‌شود، در این آیه خداوند به مؤمنان توصیه می‌کند از به کاربردن القاب توهین‌آمیز نسبت به یکدیگر پرهیز کنند.

۳- تخریب حیثیت و آبروی همسر

مسخره کردن همسر، به‌ویژه در محیط‌های خانوادگی و اجتماعی، یکی از رفتارهای مخرب در روابط زناشویی است که می‌تواند پیامدهای جدی بر سلامت روانی، عاطفی، و اخلاقی خانواده داشته باشد. برخی از زنان و مردان به جای حفظ احترام و منزلت همسر و تکریم او، گفتار، کردار، اوصاف یا خلقت وی را به واسطه قول یا فعل و از طریق ایماء و اشاره و کنایه تمسخر می‌کنند. در این صورت شخصیت و جایگاه شوهر و زن در نزد دیگران مخدوش می‌شود. قرآن کریم در آیات متعددی از جمله آیات، «إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ» و «إِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ» (مطففین، ۳۰-۳۱)، این رفتار را نکوهش کرده و آن را نشانه‌ای از ضعف اخلاقی و کبر و غرور انسان می‌داند.

آیات مورد بحث به دقت رفتار مشرکان در مواجهه با مؤمنان را تحلیل کرده و ریشه‌های روان‌شناختی و اجتماعی این برخوردها را آشکار می‌کنند. تمسخر آشکار مشرکان که با خنده‌های تحقیرآمیز همراه

است، بازتابی از کبر، غرور، و غفلت آن‌هاست که ریشه در طغیان روحی و احساس برتری مادی دارد.

۴- سست شدن باورهای مذهبی

یکی از مهم‌ترین عواملی که بنیاد خانواده را تهدید می‌کند، تضعیف باورهای مذهبی، اصول اخلاقی، و فقدان معنویت است. زمانی که زن و شوهر در روابط خود، حضور خداوند را نادیده بگیرند و رفتارشان به گونه‌ای باشد که گویی خداوند غایب است کانون خانواده به سمت تزلزل و نابودی سوق می‌یابد. به همین جهت است که قرآن فراموشی یاد خدا را موجب فسق و خروج از طاعت الهی دانسته می‌فرماید: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (مطففین، ۳۰-۳۱).

در آیه دیگری فرمود: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمًى» (طه، ۱۲۴).

واژه «ضنک» به معنای تنگی و سختی است. با توجه به سیاق آیه تنگی معیشت در دنیا و کوربینی در آخرت، به فراموش کردن خداوند و اعراض از یاد او نسبت داده می‌شود. این حالت، نتیجه مستقیم دوری از خداوند است و زمینه‌ای را فراهم می‌سازد تا انسان در آخرت نیز مشمول فراموشی الهی گردد، زیرا هر کس در دنیا از یاد خدا غفلت ورزد، در آخرت نیز خداوند او را به حال خود واگذار می‌کند و از رحمت خویش محروم می‌سازد (Tabatabai, 1973).

- سوء رفتار مردان در خانواده و تأثیرات آن بر روابط خانوادگی

۱- همسرآزاری

رعایت حقوق دیگران و پرهیز از هرگونه آزار و اذیت، از برجسته‌ترین ویژگی‌های یک مسلمان حقیقی در آموزه‌های اسلامی است. این اصل اخلاقی چنان اهمیتی دارد که پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در حدیثی فرمودند: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَآيِدِهِ (Barqi, 1992)؛ این حدیث به وضوح جایگاه والای احترام به حقوق افراد و ضرورت اجتناب از هرگونه رفتار آسیب‌زا را

نشان می‌دهد و نه تنها بر کنترل رفتار، بلکه بر مراقبت از گفتار نیز تأکید دارد و در حقیقت، مسلمان را به داشتن منش اخلاقی و اجتماعی متعهد فرا می‌خواند که ضامن ایجاد امنیت روانی و اجتماعی برای دیگران است. همسر آزاری در سه مرحله می‌تواند بروز کند که در ادامه بدانها خواهیم پرداخت.

الف- همسر آزاری جسمی (خشونت فیزیکی)

سوء رفتار مرد در خانواده، به عنوان یکی از آسیب‌های خانوادگی، می‌تواند پیامدهای مخربی بر سلامت روانی و جسمانی اعضای خانواده داشته باشد، این رفتار می‌تواند شامل کتک زدن، یا تهدیدهای فیزیکی باشد. در تحلیل آموزه‌های قرآنی، تأکید بر کاهش خشونت و جایگزینی آن با رفتارهای رحمانی، نشانگر اهمیت این مسئله در حفظ سلامت خانواده است. در قرآن کریم، دو مورد از فعل «ضرب» در ارتباط با همسر ذکر شده است: آیه (نساء، ۳۴) و آیه‌ای در داستان حضرت ایوب (ع) (Qumi, 1984). خداوند برای حفظ قداست سوگند و جلوگیری از خشونت واقعی، راهکاری نمادین و بدون آسیب ارائه می‌دهد و می‌فرماید: «وَحُذِّدِ كَ ضِعْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعَمَ الْعَبْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ».

ب- همسر آزاری رفتاری - روانی

۱- سوء ظن و بدگمانی به زن:

سوء ظن یا بدگمانی، در روابط خانوادگی به عنوان یکی از مخرب‌ترین عوامل تنش‌زا شناخته می‌شود، که می‌تواند به آسیب‌های جدی عاطفی، روانی و رفتاری میان زوجین منجر شود. بدبینی و سوء ظن در مقابل حسن ظن و اعتماد، یک نگرش منفی و بی‌پایه نسبت به دیگران است که بدون وجود شواهد و دلایل کافی، فرد را به گمان بد و اتهام نسبت به نیت و رفتار دیگران سوق می‌دهد. این حالت نه تنها به سلامت روابط انسانی آسیب می‌زند، بلکه در مواردی به عنوان نوعی اختلال روانی تلقی می‌شود. افرادی که به این اختلال دچارند، تمایل دارند دیگران را، به‌ویژه نزدیکان خود را، به داشتن

اغراض ناپسند متهم کنند؛ به‌طوری‌که مردانی که به سوء ظن نسبت به همسر مبتلا هستند، حتی در برابر رفتارهای دلسوزانه و محبت‌آمیز همسر خود احساس رضایت نمی‌کنند و دائماً نارضایتی خود را آشکار می‌سازند (Qasemi Roshan, 2003). در قرآن کریم، سوء ظن به معنای «باور بدون دلیل و گواه» یاد شده است و این باور بی‌اساس نه تنها به صورت یک حالت روانی، بلکه در برخی موارد به عنوان یک گناه شناخته می‌شود. بدین جهت است که خداوند توصیه می‌کند: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ...» (اسراء، ۳۶)؛ «از آنچه به آن علم نداری پیروی مکن».

۲- تهمت زدن به زن

یکی از مسائل اساسی در فرهنگ اسلامی، رعایت حرمت‌ها و حفظ کرامت انسانی بین اعضای خانواده است. اسلام بر این امر تأکید دارد که حرمت‌های اخلاقی در خانواده نباید نقض شود و حیثیت و آبروی هیچ یک از طرفین در معرض خطر قرار نگیرد. از جمله عواملی که به شدت به ساختار خانواده آسیب می‌رساند، بهتان و نسبت‌های ناروا به همسر است. این رفتار ناپسند اخلاقی، به‌ویژه از سوی مرد، می‌تواند عامل فروپاشی خانواده شود و ایمان فرد را تضعیف کند. در قرآن، مطلق آزاررسانی، به دلیل این که تجاوز به حقوق دیگران است، مذموم و ممنوع شمرده شده است: «وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا» (احزاب، ۵۸)، و آنان که مردان و زنان با ایمان بی‌تقصیر و گناه را بیازارند (بترسند که) دانسته بار تهمت و گناه آشکار بزرگی را برداشته‌اند.

«در دوران جاهلیت، برخی مردان برای ازدواج مجدد، همسر خود را به اعمال ناشایست متهم می‌کردند تا بتوانند وی را به معامله‌ای ناعادلانه وادار کنند و از پرداخت مهریه سر باز زنند. خداوند در قرآن به نکوهش این رفتار غیراخلاقی پرداخته (Makarem Shirazi, 1992)، می‌فرماید: «وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا اتَّخَذُوهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا» (نساء،

لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا».

^۱ ر.ک: فصل پیشین تحلیل تفسیری ذیل آیه «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتُ

۲۰)، «و اگر خواستید زنی را رها کرده و زنی دیگر اختیار نمایید و مال بسیار مهر او کرده‌اید نباید چیزی از مهر او بازگیرید، آیا به وسیله تهمت زدن به زن و گناهی آشکار مهر او را می‌گیرید؟!»

پ-- همسرآزاری حقوقی

۱- همسرآزاری با امتناع از پرداخت نفقه

از جمله حقوق مسلمی که بر مرد در اسلام فرض شده است حق نفقه زن مانند تامین خوراک، پوشاک و مسکن است (Jawadi, 2018) که از احکام تکلیفی آمیخته با احکام وضعی می‌باشد (Jawadi Amoli, 2018) در اسلام، حق نفقه به عنوان نوعی حمایت و تسهیل برای زنان در نظر گرفته شده است، به گونه‌ای که عدم وجود چنین حقی می‌توانست به ایجاد اختلال در زندگی آنان منجر شود.

این موضوع در آیه‌ای که به دوره شیردهی فرزندان پرداخته شده توسط، قرآن مورد تأکید قرار گرفته شده و تأمین نیازهای مادران را در چهارچوب «معروف» توصیه می‌کند و می‌فرماید: «وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ، لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا» (بقره ۲۳۳) که در آن، کلمه "مولود له" به معنای پدر فرزند است و "رزق" و "کسوه" به خرجی و لباس اشاره دارند. استفاده از واژه "معروف" در این آیه نشانگر این است که پدر باید در مورد تأمین نیازهای غذایی و پوشاک مادر، رفتار شایسته و متعارف داشته باشد، به گونه‌ای که نه سخت‌گیری و تنگ‌نظری کند و نه به افراط و اسراف بپردازد (Makarem Shirazi, 1992).

۲- همسر آزاری با امتناع از پرداخت مهریه

مهریه از جمله واجبات مالی است که پرداخت آن بر عهده مرد قرار دارد. منظور از مهریه، مالی است که در هنگام عقد نکاح بر مرد واجب می‌شود، و این الزام مالی تدبیری حکیمانه در نظام خلقت به شمار می‌رود که با هدف تعدیل روابط و تقویت پیوند میان زن و مرد وضع شده است (Motahhari, 2018). مهر و متاع حقی است که در اختیار زن است نه حکم الهی (Jawadi Amoli, 2018). پرداخت مهریه به همسر بخشی از حقوق مالی زن است که عقد نکاح

سبب ایجاد مالکیت او بر آن می‌شود؛ هرچند، پیش از وقوع رابطه زناشویی، این مالکیت تا حدی قابل تغییر است و مرد موظف به پرداخت نیمی از آن است (Jawadi Amoli, 2018). چنانکه فرمود: «وَلِلْمُطَلَّقاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ» (بقره، ۲۴۱) واژه «حقاً» در آیه نشان از وجوب پرداخت متاع است و نه استحباب آن، و اینکه متقین را ذکر نموده برای این است که آن‌ها حدود الهی را رعایت می‌کنند و حقوق دیگران را می‌پردازند (Jawadi, 2018). قرآن از مردان می‌خواهد که مهریه زنان خود را با نهایت احترام و طیب خاطر پرداخت کنند (Tayyib, 1990)؛ آنجا که می‌فرماید: «وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا» (نساء، ۴)؛ «صَدُقَاتِ» (با ضم دال) جمع «صَدَقَه» و به معنای مهریه است، نه «صَدَقَه» (با فتح دال) که به معنای صدقه می‌باشد.

- سوء رفتار زنان در خانواده

۱- خشونت رفتاری- روانی

باید توجه داشت که پدیده همسرآزاری منحصر به زنان نبوده و در برخی موارد، زنان نیز با اتخاذ روش‌ها و رفتارهایی، موجبات آزار و آسیب به همسر خود را فراهم می‌کنند. این واقعیت نشان‌دهنده پیچیدگی‌های موجود در روابط زوجین و ضرورت بررسی همه‌جانبه این مسئله در ابعاد مختلف روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی است. در تعریف «شوهرآزاری» گفته شده: «شوهرآزاری» به مجموعه رفتارهای آسیب‌رسانی اطلاق می‌شود که از سوی زن در محیط خانواده علیه شوهر صورت می‌گیرد و منجر به نقض حقوق او می‌شود (Qasemi Roshan, 2003). این گونه رفتارها، همانند آزار رساندن به زن، بنیان خانواده را متزلزل می‌سازد. برخی از رفتارهای شوهر آزاری که به شکل خشونت‌آمیز از سوی زنان مشاهده می‌شود، می‌تواند به روان و احساسات شوهر آسیب رسانده و او را تحت فشارهای روحی و روانی قرار دهد.

یکی از این موارد مهم، خودآرایی می‌باشد. از نظر روانشناسی خودآرایی یکی از نیازهای فطری زن به شمار می‌آید و این میل به

دیگرخواهی موجب می‌شود زنان به عرضه زیبایی خود بر دیگران اشتیاق داشته باشند (Mo'in al-Islam & Tayyebi, 2007).

در اسلام از این ویژگی با عنوان «تبرج» یاد شده است. علی رغم وجود این میل باطنی، خودآرایی زن برای غیر همسر، یکی از خطرناک‌ترین آفت‌هایی است که کانون خانواده را تهدید می‌کند. خطر این آفت به اندازه‌ای است که قرآن حتی به زنان سالخورده هم که دیگر امیدی به ازدواج ندارند، توصیه به حفظ عفت و عدم خودآرایی کرده، می‌فرماید: «وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ...» (نور، ۶۰). «و زنان سالخورده که (از ولادت و عادت) باز نشسته‌اند و امید ازدواج و نکاح ندارند بر آنان باکی نیست در صورتی که اظهار تجملات و زینت خود نکنند که جامه‌های خود (یعنی لباسهای رو مانند عبا و چادر و روپوش و امثال آن) را نزد نامحرمات برگیرند، و باز هم عفت و تقوا گزینی (و بر نگرفتن جامه) بر آنان (در دین و دنیا) بهتر است، و خدا (به سخنان خلق) شنوا و (به اغراض و نیات آن‌ها) آگاه است.»

قرآن همچنین در سوره احزاب، زنان را از ظاهر شدن در جامعه به شیوه جاهلیت نخستین بر حذر می‌دارد و می‌فرماید: «وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى...» (احزاب، ۳۳)، واژه «قَرْنَ» که از ریشه "وقار" مشتق شده، و کنایه از سکونت در خانه است، هرچند منظور از این توصیه لزوماً محدودیت زنان به فضای خانه نیست، بلکه دعوت به وقار و سنگینی در رفتار و ظاهر است (Makarem Shirazi, 1992).

۲- محرومیت جنسی، خیانت و نقض تعهد زناشویی

یکی دیگر از انواع شوهر آزاری آزار و اذیت زنان در روابط زناشویی می‌باشد که می‌تواند به اشکال گوناگون نمایان شود. توضیح مطلب اینکه، یکی از وظایف اساسی زن، به‌ویژه در چارچوب جلوگیری از انحرافات اخلاقی همسر، تأمین نیازهای جنسی شوهر است، چراکه ارضای صحیح این نیاز، علاوه بر ایفای

یکی از کارکردهای اصلی خانواده، از آلودگی‌های اخلاقی و جنسی در جامعه پیشگیری می‌کند.

به همین منظور در قرآن کریم، به مسئله ارضای نیاز جنسی حتی در ایام ماه مبارک رمضان پرداخته شده و چنین آمده است: «أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ» (بقره، ۱۸۷)، که بر اساس این آیه، برقراری رابطه جنسی در شب‌های ماه رمضان حلال اعلام شده است. در ادامه، قرآن به فلسفه این حکم اشاره کرده و می‌فرماید: «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ»؛ زنان پوششی برای شما هستند و شما نیز پوششی برای آنان. این تشبیه، به ویژگی‌های متعدد لباس اشاره دارد: لباس از یک سو انسان را از آسیب‌های محیطی مانند گرما، سرما و خطرات محافظت می‌کند، از سوی دیگر، کاستی‌ها و عیوب را می‌پوشاند و علاوه بر آن، زینتی برای انسان به شمار می‌رود. در این آیه، رابطه میان زوجین به لباس تشبیه شده است، که نشان‌دهنده نقش هر یک در حفظ دیگری از انحرافات و حمایت عاطفی و روانی است. در ادامه، قرآن علت این تغییر در قانون الهی را توضیح داده و می‌فرماید: «عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ»؛ خداوند آگاه بود که برخی از شما با ارتکاب این عمل ممنوع، به خویشتن خیانت می‌کردید.

البته در این آیات، خیانت، تنها در بُعد زناشویی محدود نشده و شامل عدم وفاداری به اصول اخلاقی و افشای اسرار نیز می‌شود. به عنوان مثال در آیه «وَإِذْ أَسْرَأَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضُهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ» (تحریم، ۳)، موضوع افشای سخنان خصوصی توسط برخی از همسران پیامبر به شیوه‌ای غیرمسئولانه بیان شده است. واژه "سر" به معنای موضوعی است که فرد آن را در دل خود پنهان می‌سازد و تمایلی ندارد دیگران از آن آگاه شوند. از سوی دیگر، کلمه "اسرار" که در قالب باب افعال به کار رفته است، به حالتی اشاره دارد که فرد آن موضوع را نزد شخصی بازگو می‌کند و از او درخواست می‌نماید که این راز را محفوظ نگه دارد و آن را با کسی در میان نگذارد (Tabatabai, 1973).

راهکارهای قرآنی و روایی برای پیشگیری از سوء رفتار

زوجین

- شناساندن حقوق و تکالیف زوجین

آگاهی بخشی درباره حقوق و تکالیف زوجین از عناصر کلیدی در تحکیم بنیان خانواده و بهبود روابط زناشویی محسوب می شود. در این میان، تأکید بر ارتباط متقابل حقوق و تکالیف، به گونه ای که هر حق با تکلیفی همراه باشد، نقشی اساسی در شکل گیری روابط پایدار ایفا می کند. در نظام اسلامی، تکلیف به معنای فرمان الهی تعریف می شود، و پابندی به تکلیف به معنای عمل به اوامر و پرهیز از نواهی شرعی است (Jawadi Amoli, 2006). بر این اساس، تکالیف زوجین در خانواده مجموعه ای از دستورات و الزامات الهی است که بر عهده هر یک از زن و مرد قرار گرفته و ناظر به تعامل آنان در درون نهاد خانواده و با فرزندان می باشد.

در آیات قرآن کریم مشاهده می شود، در بسیاری از آیاتی که حقوق و وظایف زوجین را تبیین می کنند، تأکیدات فراوانی بر حفظ کرامت انسانی، رعایت احترام و حرمت متقابل، رفتار شایسته و معروف، استیفای حقوق و حفظ ارزش های اخلاقی وجود دارد. این توصیه ها نه تنها در شرایط عادی زندگی مشترک، بلکه به ویژه در مواقع بحرانی همچون طلاق نیز به وضوح قابل مشاهده است. به طور مثال، در آیه ای که می فرماید: «...وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (بقره، ۲۲۸).

- ترویج اخلاق مداری در خانواده

نظام اسلامی برای حیات اجتماعی و فردی بشر برنامه ای اخلاقی ارائه کرده است که پابندی به این اصول اخلاقی در کاهش میزان آسیب پذیری خانواده موثر است. ساختار خانواده، از منظر دین اسلام ترکیبی است از قواعد حقوقی و اخلاقی، که در آن نقش اخلاق بر حقوق غالب است. این ترکیب ویژه، بازتاب دهنده دیدگاهی است که در آن عواطف انسانی، نیروی محرکه اصلی حفظ و پویایی روابط

خانوادگی محسوب می شود. در این چارچوب، ازدواج نه تنها یک قرارداد حقوقی، بلکه وظیفه ای الهی و اقدامی مقدس است که با هدف ایجاد آرامش، مودت و رحمت میان زوجین صورت می گیرد؛ اهدافی که قرآن کریم در آیه ۲۱ سوره مبارکه روم^۱ بدان اشاره می کند. با این حال، دستیابی به این آرمان ها، مستلزم شناخت عمیق و پابندی به حقوق و تکالیف شرعی در پرتو نظام اخلاقی دین اسلام است. لذا درک ارتباط میان اخلاق مداری و انجام وظایف شرعی، به ویژه در حوزه خانواده، نه تنها راهکاری برای استحکام بنیان های خانوادگی است، بلکه پاسخی به چالش های پیش روی این نهاد در جوامع معاصر محسوب می شود.

۱- امانت داری

راهکار اخلاقی دیگری که قرآن برای تحکیم خانواده و پیشگیری از آسیب های خانواده معرفی کرده است، امانتداری است. مرور اشاری بر آیاتی مانند: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ» (مؤمن، ۸) «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ» (انفال، ۲۷) «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا» (نساء، ۵۸)، مشخص می گردد که گستره امانت در آموزه های دینی همه جانبه است. آبروی انسان امانت است، مال انسان امانت است، حرف انسان امانت است. در روابط زناشویی، امانتداری شامل حفظ اسرار همسر، وفاداری و پابندی به تعهدات زناشویی می شود. زیست مشترک زن و مرد هم به عنوان یکی از ابعاد زندگی انسان مطرح است و اگر مرد امانتدار زندگی زن نباشد و اگر زن امانتدار معاشرت با شوهرش نباشد کجا می توانند زندگی آرامی داشته باشند.

۲- معنویت گرایی

اصل معنویت گرایی در اسلام از اهمیت بالایی برخوردار است و نقش مهمی در تحکیم بنیان خانواده دارد. بیگانگی و بی توجهی به اعتقادات و باورهای مذهبی باعث مشکلات جدی در زندگی خواهد شد. عبادت و ذکر خدا در خانواده، فضای

^۱ «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»

معنوی ایجاد می‌کند و باعث تقویت روابط می‌شود. قرآن کریم از یک سو دعوت به عبادت و ذکر می‌کند و می‌فرماید: «وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي» (طه، ۱۴) و از طرف دیگر غفلت و دوری از یاد خدا سبب انحراف انسان از سیر تکاملی گردیده و او را بسوی ارتکاب گناه سوق می‌دهد، چنانکه فرمود: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ» (حشر، ۱۹). خداوند در جای دیگری رویگردانی از یاد خود را موجب سختی در زندگی دانسته می‌فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا» (همان؛ ۱۲۴). «و هر کس از یاد من روی گردان شود، زندگی تنگ [و سختی] خواهد داشت». این آیه بر اهمیت ذکر و یاد خدا در زندگی انسان تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که دوری از یاد خدا، باعث سختی و تنگی در زندگی می‌شود.

۳- معاشرت به معروف

اصل حسن معاشرت، یکی از اصول بنیادین در زندگی زناشویی است که قرآن کریم به آن تأکید فراوانی کرده است. این اصل، فراتر از یک توصیه اخلاقی، به عنوان یک دستور الهی مطرح شده است که برقراری روابط سالم و پایدار بین زوجین را تضمین می‌کند. خداوند با گرفتن میثاق غلیظ از زن و شوهر میان آندو پیوند مقدس ازدواج را اعلام فرموده است. به گفته مفسران شیعه و سنی، مقصود از پیمان استوار، جمله «فَامْسَاكُ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحُ بِإِحْسَانٍ» است (Abul-Futuh Razi et al., 1989; Shah Abdolazimi, 1984; Tabari, 1992). قرآن کریم، با استفاده از تعبیری چون: «وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَ بِالْمَعْرُوفِ» (بقره، ۲۲۸)، «از برای زنان حقوقی شایسته مقرر گردیده همانند وظایفی که بر عهده آنان است.» و هم به صورت تفصیل چون «وَأَعِشُوا هُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» (نساء، ۱۹)، «با زنان به شایستگی و معاشرت نیکو رفتار نمایید.» و «وَأَتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِالْمَعْرُوفِ» (طلاق، ۶)، «در مسائل خانواده که مشورت و سازش بر پایه رفتار شایسته و نیکو را مراعات نمایید» و «وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» (بقره، ۲۳۳)، «هزینه زندگی مادر از نظر خوراک و پوشاک بر عهده کسی است که فرزند از آن اوست

به گونه‌ای شایسته و در حد معروف» و «فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ» (همان، ۲۳۱) اشاره به اینکه «اگر ادامه زندگی میسر نبود و زنان را طلاق دادید و عده ایشان به سر آمد، باز می‌توانید یا به طرز پسندیده و معروف آنان را نگه دارید (و زمینه را برای آشتی فراهم سازید) و یا ایشان را به طریقی پسندیده و به دور از تعدی رها سازید.» بر اهمیت رفتار نیکو با همسران تأکید کرده است و «از مردان می‌خواهد که با زنان خود بر اساس دستورات خداوند رفتار کنند و آن‌ها را با انجام دادن حقوقی که خداوند برایشان بر عهده آنان قرار داده است، نگاه دارند.

۴- حفظ حرمت‌ها

وظیفه اخلاقی دیگر زن و مرد حفظ حرمت یکدیگر است. بدین معنا که هر یک از طرفین باید از گفتار و رفتاری که موجب هتک حرمت او در محیط خانواده می‌شود خودداری کند. مرور اشاری بر آیات قرآن نشان می‌دهد که خداوند دستور به گفتار نیک و محترمانه داد: «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا» (بقره، ۸۳)؛ و به موضوع حفظ حرمت اهمیت ویژه‌ای داده و آن را به عنوان یکی از اصول مهم در روابط انسانی معرفی کرده است. این آیه نشان می‌دهد که گفتار نیک و محترمانه با یکدیگر به تقویت روابط و ایجاد همبستگی کمک می‌کند. در کافی در ذیل جمله: «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا» روایتی از امام باقر (ع)، آمده است که فرمود: به مردم بهترین سخنی که دوست می‌دارید بشما بگویند، بگویند «(Kulayni, 2003). خداوند، رفتارها و برخوردهای صحیح انسانی در خانواده را با «حسن معاشرت» معرفی می‌کند و از مرد و زن (مردان در حد تکلیف حقوقی و زنان توصیه اخلاقی)، رعایت آن را با میزان «معروف»، یعنی رفتاری پسندیده و انسانی می‌خواهد. و با بیان عبارت «...وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا...» و با آن‌ها سخن شایسته بگویند. از زوجین خواسته است که معاشرت نیکو را سرلوحه زندگی خود قرار دهند.

۵- رفق و مدارا

یکی از وظایف اخلاقی و ضروری در روابط زناشویی، رفق و مدارا میان همسران است. این مفهوم به معنای پرهیز از برخوردهای تند و

خشن در مواجهه با کاستی‌ها، عیوب، و رفتارهای ناخوشایند همسر، و اتخاذ رویکردی همراه با صمیمیت و دوستی در تعامل با او می‌باشد. بدیهی است که هر یک از زوجین ممکن است در رفتار، گفتار، و اخلاق خود نقاط ضعفی داشته باشند که برای دیگری ناخوشایند به نظر برسد که شایسته است که با چشم‌پوشی کریمانه و برخوردی بزرگووارانه که بدون تحمیل یا ایجاد تنش، زمینه خودآگاهی و اصلاح رفتار را در همسر فراهم سازند. این شیوه، که به عنوان مدارا با همسر شناخته می‌شود، سبب تقویت فضای دوستانه و صمیمانه در روابط می‌گردد (Fakheri & Montazeri, 1999).

برای تحقق این اصل اخلاقی در خانواده قرآن گاهی دعوت به عفو و صفح کرده می‌فرماید: «وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (نور، ۲۲). و گاهی توصیه به: «ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» (مومنون، ۹۶). «دفع بدی با خوبی»؛ گاه با توصیه به اصل «فَضْل» در «وَلَا تَتَّبِعُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ» (بقره، ۲۳۷)، «گذشت و نیکوکاری را در بین خود فراموش نکنید». «متجلی و گاه با توصیه به «عفو» در مثل «وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى» (همان)، «در امور مورد اختلاف خود اگر روح عفو و گذشت را حاکم سازید به تقوی نزدیک تر است» و گاه با رعایت اصل «صلح» «وَالصُّلْحُ خَيْرٌ» (نساء، ۱۲۸)، «در هنگام بروز اختلافات صلح و آشتی بهتر و منفعتش بیشتر است». ظاهر می‌گردد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی راهکارهای قرآن برای بقای زوجیت و کاهش آسیب‌های محتمل آن‌ها انجام شد. نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که راه حل مقابله با آسیب‌های خانواده، در وهله اول، شناخت آسیب‌ها است. آیات «إِنْ خِفْتُمْ» و آیات مرتبط با آن، با شناسایی آسیب‌های خانواده و تعیین وضعیت مطلوب، می‌توانند با ارائه راهکارهای قرآنی مبتنی بر اصول حاکم بر خانواده، نقش مهمی در مقابله با آسیب‌های خانواده ایفا کنند. بررسی‌های انجام شده نشان داد که آسیب‌های خانوادگی، پدیده‌ای چندوجهی است که از ابعاد گوناگون روان‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و ارتباطی قابل

بررسی است. این آسیب‌ها سلامت و استحکام خانواده‌ها را به مخاطره انداخته است.

آسیب‌های مشترکی برای زوجین، نظیر عدم صداقت، فحاشی، تخریب حیثیت و سست شدن باورهای مذهبی، وجود دارند که بنیان اعتماد و احترام متقابل را در خانواده متزلزل می‌کنند. سوءرفتار مردان، نظیر همسرآزاری جسمی، روانی (سوءظن، تهمت) و حقوقی (امتناع از پرداخت نفقه و مهریه) و سوءرفتار زنان، نظیر خودآرایی نامناسب، محرومیت جنسی، خیانت و نقض تعهد زناشویی، مواردی هستند که می‌توانند منجر به فروپاشی خانواده شده و ضربات جدی به جامعه بشری وارد نمایند. علت اصلی وقوع این نوع آسیب‌ها و بی‌ثباتی خانواده، انحراف از اصول فطری (خدا محوری، عدالت، طهارت، کرامت، مودت و رحمت، معاشرت به معروف، تقدم مصلحت جمعی بر مصلحت فردی، صلح و آشتی) در تشکیل خانواده است که بی‌توجهی به آن‌ها، نتایج زیانباری را به جامعه تحمیل می‌کند.

آیات قرآن به عنوان منبعی غنی از راهکارهای تربیتی و اخلاقی، برای پیشگیری و درمان آسیب‌های خانواده مورد استفاده قرار می‌گیرد. این آیات با تأکید بر مفاهیمی چون عدالت، حسن معاشرت، مدارا و مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده، احترام متقابل، طهارت و عفت جنسی، می‌توانند به عنوان رهنمودهایی عملی در جهت کاهش اختلافات و بهبود روابط خانوادگی عمل کنند. بررسی آیات موجود در این زمینه نشان داد که برای پیشگیری از سوء رفتار زوجین، آموزه‌های قرآنی و تعالیم الهی زیبایی ارائه شده است که به عنوان منبعی غنی از راهکارهای تربیتی و اخلاقی برای پیشگیری و درمان آسیب‌های خانواده می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. شناساندن حقوق و تکالیف زوجین، به عنوان اولین گام، مهمترین اقدامی است که به ایجاد آگاهی و مسئولیت‌پذیری در روابط زناشویی کمک می‌کند. درگام‌های بعدی، ترویج اخلاق‌مداری در خانواده، معنویت‌گرایی، معاشرت به معروف، حفظ حرمت‌ها و رفق و مدارا، امانداری و حفظ اسرار همسر، وفاداری و پابندی به تعهدات

متخصصان آگاه به مبانی قرآنی و ترویج فرهنگ گفت‌وگو و مدارا در خانواده‌ها با تأکید بر آموزه‌های وحیانی، از جمله پیشنهاداتی است که می‌تواند گامی مؤثر در پیشگیری از آسیب‌های خانوادگی و ارتقای کیفیت روابط زوجین به حساب آید.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منفعی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

The family, as the fundamental social unit, plays a crucial role in shaping societies and ensuring their stability. The Quran provides various guidelines for strengthening familial relationships and addressing challenges that arise within the family structure. This study adopts a descriptive-analytical approach to examine family-related harms through an intra-religious lens, focusing on the Quranic verses containing "In Khiftum" and those related to the root "Khauf" (fear). By extracting and analyzing these verses, this study identifies family-related harms in three primary dimensions: cognitive, behavioral, and emotional. The findings indicate that common harms addressed in the Quran include dishonesty, verbal abuse, defamation, and various forms of misconduct by both men and women, such as physical and psychological mistreatment by husbands, and inappropriate self-adornment and breach of marital commitments by wives. To counter these harms, the Quran offers ethical principles and jurisprudential rulings that serve as preventive and corrective measures. Principles such as mutual awareness of spousal rights and responsibilities, ethical conduct, spirituality, good companionship, preservation of dignity and respect, kindness and tolerance, trustworthiness in marital relations, and adherence to marital commitments form the foundation for a stable family structure (Fakheri & Montazeri, 1999). These principles align with human nature and divine wisdom, promoting intimacy and friendship as key elements of a healthy marital life.

زناشویی، معنویت‌گرایی، معاشرت به معروف، رفق و مدارا و اتخاذ رویکردی همراه با صمیمیت و دوستی، آموزه‌های بسیار مهمی هستند که بنیان‌های اخلاقی خانواده را تقویت نموده و به عنوان راهکاری مناسب برای تداوم زوجیت، نقش مؤثری در پیشگیری و درمان آسیب‌های خانوادگی و ارتقای روابط سالم میان زوجین ایفا می‌کنند. لذا ضرورت تقویت آموزش‌های پیش از ازدواج مبتنی بر آموزه‌های دینی و روان‌شناختی، ایجاد و توسعه مراکز مشاوره خانواده با

The Quranic approach to family well-being extends beyond identifying potential harms; it also provides a structured framework for preventing and addressing them. The concept of "In Khiftum" in Quranic discourse suggests a proactive stance toward recognizing marital discord and seeking resolutions before conflicts escalate irreversibly. The Quranic notion of justice within family relationships underscores the importance of fairness, compromise, and reconciliation, especially when disputes arise between spouses. In addressing these concerns, the Quran emphasizes the role of moral consciousness and ethical integrity in maintaining familial harmony (Azhdari, 2023). For example, the principle of "ma'ruf" (good conduct) dictates that spouses should interact with each other based on kindness, patience, and understanding. Quranic teachings encourage couples to communicate openly, resolve conflicts amicably, and prioritize the well-being of the family unit over individual grievances. Furthermore, the Quran highlights the detrimental effects of neglecting spiritual and ethical responsibilities within marriage, warning against actions that undermine trust and mutual respect (Javid & Mohajeri, 2018). The role of faith in sustaining marriages is evident in verses that stress the importance of gratitude, patience, and divine reliance during times of marital strife. The integration of these values within the family structure fosters an environment of mutual support and emotional security, ultimately contributing to

the preservation of marriage and the reduction of familial harm.

The Quran also addresses specific behaviors that threaten marital stability, including dishonesty, verbal abuse, and unjust treatment. The ethical framework outlined in Quranic teachings discourages deception and manipulation within relationships, advocating for transparency and sincerity in all interactions. The prohibition of false accusations and slander within the family context underscores the significance of maintaining a reputation of integrity and honesty (Beheshti, 1982). In many instances, Quranic verses caution against the use of harmful speech, recognizing its potential to erode trust and instigate discord between spouses. Furthermore, the Quran condemns all forms of oppression within marriage, emphasizing that neither partner should exploit, mistreat, or violate the rights of the other. Gender-based injustices, such as the coercion of women into unwanted arrangements or the financial neglect of wives, are explicitly denounced in Quranic discourse (Taheri, 2013). The Quranic legal framework provides specific guidelines for equitable treatment, urging men to fulfill their financial and emotional obligations toward their wives while also encouraging women to uphold their responsibilities in the marital relationship. By establishing these ethical and legal parameters, the Quran fosters a balanced and just marital dynamic that safeguards the well-being of both spouses.

Beyond addressing spousal interactions, the Quran also highlights the societal impact of familial instability. Marital conflicts and breakdowns do not occur in isolation; they often have far-reaching consequences that extend to children, extended family members, and the broader community. Quranic teachings stress the collective responsibility of society in upholding the institution of marriage, promoting values that reinforce family cohesion and discouraging behaviors that lead to its dissolution (Rahbar, 2012). The role of external influences, including cultural shifts, economic pressures, and media portrayals of relationships, is acknowledged as a contributing factor to marital

instability. To counteract these challenges, the Quran emphasizes the necessity of community support systems, advocating for mediation and counseling as means of conflict resolution. Additionally, the concept of "sulh" (reconciliation) is reinforced as a preferred approach in addressing marital disputes, highlighting the importance of seeking amicable solutions rather than resorting to separation. By promoting these values, the Quran presents a comprehensive strategy for sustaining marital relationships and preventing the fragmentation of the family unit (Abdkhodai, 2016).

The ethical and legal prescriptions outlined in the Quran provide a holistic approach to marital stability, integrating spiritual, moral, and practical considerations. The emphasis on justice and fairness within marriage reflects the Quranic principle of equilibrium in human relationships, ensuring that neither spouse bears undue hardship or responsibility. Furthermore, the Quran recognizes the emotional and psychological dimensions of marriage, acknowledging the need for mutual understanding, empathy, and emotional support between partners (Qasemi Roshan, 2003). These teachings serve as a guiding framework for addressing contemporary marital challenges, offering timeless wisdom applicable across diverse cultural and social contexts. The reinforcement of ethical conduct, financial responsibility, and conflict resolution mechanisms within marriage highlights the Quran's role in preserving the sanctity of the family unit. By adhering to these principles, couples can cultivate a resilient and harmonious relationship that withstands external pressures and internal conflicts (Makarem Shirazi, 1992).

In conclusion, this study underscores the Quran's role in providing a structured and ethical approach to family well-being. The Quran not only identifies potential threats to marital stability but also offers practical and moral solutions to mitigate these challenges. The emphasis on mutual respect, ethical conduct, and spiritual devotion within marriage reflects the Quran's holistic vision of

family life. The findings of this study demonstrate that the principles outlined in Quranic teachings are not merely theoretical but have practical implications for contemporary marital relationships. By integrating these values into daily life, individuals and societies can work toward fostering stronger, more resilient families. The application of Quranic guidance in marital relations ensures that families remain foundational pillars of stability and moral integrity within society, reinforcing the importance of maintaining ethical and compassionate interactions in all aspects of family life.

References

- Abdkhodai, M. H. (2016). Family management. *Moshkoteh Quarterly*, 131, 12-32.
- Abul-Futuh Razi, H. B. A., Nasih, M. M., & Yahaghi, M. J. (1989). *Rawdat al-Janan wa Ruh al-Janan fi Tafsir al-Quran* (Vol. 20 Vols.). Mashhad, Iran: Astan Quds Razavi, Islamic Research Foundation.
- Al-Jowhari, A. N. (1989). *Al-Sihah Taj al-Lugha wa Sihah al-Arabiyya* (Vol. 4). Tehran: Amiriyah Publishing.
- Azhdari, F. (2023). Facilitation and mediation in marriage from the perspective of the Quran and the Imams. *Journal of Legal Studies*, 10(50), 1-11.
- Barqi, A. B. M. K. (1992). *Al-Mahasin* (Vol. 2 Vols.). Qom, Iran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Beheshti, A. (1982). *Family in the Quran*. (No publisher).
- Dehkhoda, A. A. (1998). *Dehkhoda Dictionary*. Tehran University Press.
- Fakheri, A., & Montazeri, M. H. (1999). *Family ethics* (Vol. 2 Vols.). Tehran, Iran: Islamic Revolutionary Guard Corps, Representative of the Supreme Leader, Political Ideological Training Department.
- Javid, M. J., & Mohajeri, M. (2018). The foundations of state intervention in the family institution in Iran's legal system. *Strategic Women Studies*, 8.
- Jawadi Amoli, A. (2006). *Rights and duties in Islam*. Qom, Iran: Isra.
- Jawadi Amoli, A. (2018). *Tafsir Tasnim* (Vol. Vols. 11, 17, 18, 59). Qom, Iran: Isra Publishing.
- Kulayni, M. B. Y. (2003). *Al-Rawdah min al-Kafi ya Golestan al-Al Muhammad*. Tehran: 1st ed.
- Makarem Shirazi, N. (1992). *Tafsir Namunah* (Vol. 28 Vols.). Tehran, Iran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Mo'in al-Islam, M., & Tayyebi, N. (2007). *Psychology of women in Nahj al-Balagha*. Qom, Iran: Behesht-e Binish.
- Mostafavi, J. (1981). *Research on the words of the Holy Quran* (Vol. Vol. 12). Tehran: Book Translation and Publishing Company.
- Motahhari, M. (2018). *The legal system of women in Islam*. Tehran, Iran: Sadra.
- Qasemi Roshan, I. (2003). Spousal abuse: A behavioral study of husband abuse. *Journal of Strategic Women Studies*, 20, 43-68.
- Qumi, A. B. I. (1984). *Tafsir al-Qumi*. Qom, Iran: Dar al-Kitab.
- Ragheb Isfahani, H. B. M., & Dawoodi, S. A. (1992). *Mufradat Alfaz al-Quran*. Beirut-Damascus: Dar al-Qalam - Dar al-Shamiyyah.
- Rahbar, S. (2012). *The family model in the Quran* [Faculty of Hadith Sciences].
- Sarukhani, B. (1991). *An Introduction to the Encyclopedia of Social Sciences*. Tehran, Iran: Kayhan.
- Shah Abdolazimi, H. (1984). *Tafsir Ithna Ashari* (Vol. 14 Vols.). Tehran, Iran: Miqat.
- Tabari, M. B. J. (1992). *Jami al-Bayan fi Tafsir al-Quran (Tafsir al-Tabari)* (Vol. 30 Vols.). Beirut, Lebanon: Dar al-Ma'rifah.
- Tabatabai, M. H. (1973). *Al-Mizan fi Tafsir al-Quran*. Beirut, Lebanon: Al-Alami Publishing.
- Taheri, H. B. (2013). *A journey through family issues*. Islamic Propagation Organization, International Printing and Publishing Company, Tehran.
- Tayyib, A. H. (1990). *Atayyib al-Bayan fi Tafsir al-Quran* (Vol. 14 Vols.). Tehran, Iran: Islam.
- Vaisi, G. R. (2017). *Family pathology and prevention methods*. (No date) Tehran, Iran: Islamic Revolutionary Guard Corps, Representative of the Supreme Leader, Islamic Research Center.